

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrletno 15 Din,
polletno 30 Din, letno 60 Din,
za inozemstvo 90 Din.

Posamezne številke 1.50 Din.

Urednik in izdajatelj Ivan Zorec v Ljubljani.

Ljubljana, 27. januarja 1933.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Poštnočekovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Prorektor dr. Alfred Šerko:

Medicinska fakulteta v Ljubljani

Leta 1919. je bila z ostalimi fakultetami univerze ustanovljena tudi medicinska fakulteta v Ljubljani. Medicinska šola eksistira v Ljubljani vse od leta 1762. pa do absolutistične reakcije leta 1851., dasi je bila Ljubljana takrat majhno provincialno mesto, daleč od one kulturne višine, na katero se je dvignila v hudih narodnostnih bojih in v napornem kulturnem delu v zadnjih 80 letih. Kranjski deželni stanoviti so šteli medicinsko šolo pred 171 leti za kulturno potrebo tedanje nemško-prijazno orientirane Kranjske. Z brezprimerno enodušnostjo so se borili Slovenci več kot pol stoletja za svoje popolno vseučilišče pod Avstrijo in videli v njegovi realizaciji v Jugoslaviji kar najpopolnejši izraz svoje kulturne osamosvojitve v lastni državi.

V Jugoslaviji so tri medicinske fakultete. Jugoslavija se šteje med kulturne države, vsaj tako kulturne kakor so Brazilija, Kolumbija, Guatemala, Filipini in druge. V Braziliji pride ena medicinska fakulteta na 3.800.000 prebivalcev, v Kolumbiji na 2.800.000, v Guatemali na 2.250.000, na Filipinih na 5.200.000. Naše sosede: Avstrija ima s 6 milijoni prebivalcev tri medicinske fakultete, Madjarska jih ima z 8 milijoni dve, Čehoslovaška s 15 milijoni štiri, Grška s 6 milijoni eno, Rumunija s 13 milijoni tri in Italija s 40 milijoni dvaindvajset. Jugoslavija ima nad 13 milijonov prebivalcev. Spričlo teh dejstev niso tri medicinske fakultete za Jugoslavijo preveč.

Bolj ko za vse druge, velja za medicinske fakultete načelo, da so tem boljše, čim manj slušateljev imajo. Študent medicine je od prvega početka svojega študija pa do absolutorija navezan na človeški material, na mrtvo ali bolno človeško telo. Ta material, raztresen po vsej državi, se ne da poljubno na poljubnem mestu koncentrirati in izrabiti, marveč je razporejen le v razmeroma ozkih mejah. Za to je nemogoča centralizacija medicinskega študija, kakor je nemogoča centralizacija bolnic in blaznic. Število medicinskih visokih šol

se ravna nujno po številu prebivalstva dotične države in vsak nasprotni poizkus se je vedno in povsod izjalovil.

Komasacija dijaštva na poedinih velikih medicinskih fakultetah vodi tudi tam, kjer je izvedljiva, radi nujne navezanosti medicince na živ ali mrtev človeški material, nujno do ustanovitve paralelnih stolic. Anatom predavatelj ne more demonstrirati poljubnemu številu slušateljev v določenem času določenega števila preparatov, kakor tudi kliničar tega ne more storiti z demonstracijo bolnikov. Medicinski pouk je uspešen le pri določenem razmerju števila slušateljev in števila demonstriranih objektov. Čim več materiala in čim manj dijaštva, tem temeljitejša je izobrazba.

Na medicinski fakulteti v Ljubljani je študiralo do sedaj v dveh letnikih povprečno 80 dijakov, tako da jih odpade na enoletna predavanja 40, na dvoletna pa vseh 80. To so pa že številke, ki se gibljejo na meji dopustnosti.

Koliko pa stane medicinska fakulteta v Ljubljani taka, kakor je danes? Medicinska fakulteta ima tri redne profesorje in tri docente. Vsi trije redni profesorji in vsi trije docenti predavajo tudi na drugih fakultetah univerze (sodno medicino, forenzično psihopatologijo, kemijo živil, somatologijo, biologijo, splošno fiziologijo). Medicinska fakulteta je toraj že iz teh razlogov integralen del vsake univerze. Kar se pa tiče stvarnih izdatkov, so znašali ti v zadnjih petih letih:

leta 1928./29.	Din 181.000
leta 1929./30.	„ 181.000
leta 1930./31.	„ 181.000
leta 1931./32.	„ 170.000
leta 1932./33.	„ 136.000

Vsi narodi, ki jim je svetovna vojna prinesla osvobojenje — imenujem samo Litvo, Latvijo in Estonko — so si dale takoj narodne univerze z medicinsko fakulteto vred, zavedajoč se visoke kulturne važnosti te ustanove.

„Beseda o sodobnih vprašanjih“, leto I., 1932

Kadar bo zgodovinar slovenskega duha pregledoval preteklo leto, bo moral mislim ugotoviti, da je bilo v razdobju po svetovni vojni eno najbolj znamenitih; malokdaj se je vršilo v naši zgodovini tako svojevrstno premikanje in presnavljanje v duhovni sferi kot to leto kljub navidezni zunanji negibnosti — ali pa morda prav zaradi nje! Še bolj pa bo moral poudariti, da so bile najpomembnejše ne tiste manifestacije, ki so bile najbolj kričave, marveč one, ki si niso iskale izraza v širokih slepečih zamahih, temveč v skromni izpovedi, ki je kljub svoji iskrenosti ostala kakor vedno neopazna ali pa so jo namenoma, iz sovraštva ali strahu, prezrli.

Eno teh manifestacij vidim v skupini, ki se zbira okrog »Besede«, mesečne revije »o sodobnih vprašanjih«. S »Križa« drži pot vanjo; to je bila tista katoliška mladina, ki se je »v odporu do kaosa preveč prepustila kozmosu« (str. 193) in se borila za poglobitev religioznega doživljanja, za intimno razmerje do Boga. Iz zunanjih in notranjih vzrokov smo doživeli »tako zvano prenehanje mladinskega gibanja« (193; in zdelo se je, da je za vedno konec njenega mesijanizma. »Vendar nova bitnost ni mogla umreti. Iz zagatne ekzpozicije se je v tihoti razvijala naprej, nujno se približajoč sodobni stvarnosti sami« (193). Ločila se je od starega človeka in ker jo je klical nov čas, se je »predvsem poenostavila: prevelik metafizičen ponos se je zmanjšal v eminentno ljubezen do predmetnosti« (193). »Mladi generaciji je danes več do soglasja s predmetom, nego z idejo« (194).

Nič ni danes na svetu tako potrebno kakor priznanje svojih in svojih očetov napak; res je, da to

velikokrat boli in da že iz obzirnosti do preteklosti marsikdo tega noče storiti, vendar je nujno. Na Slovenskem je bila prva, ki je to storila — katoliška mladina, kljub vsej tragiki razedinjenja, nasprotja in sovraštva je to storila, ker je bila najbolj iskrena v svojem stremljenju k resnici, ker je najbolj trpela zmedo svojega časa in ker je bila — tragična ironija in blagoslov! — najbolj ukoreninjena v domači zemlji.

»Beseda« je njen verni glas. Tu je ta mladina obračunala z očeti brez vseh olajšav (»Ali so stari sposobni političnega in kulturnega zanosa?« in drugje), odgovarjajoč tako na neko anketo, ki se je sprožila morda s prav blagim spravnim namenom. Prepad, ki ga je zasekala, je nepremostljiv: »v nas je vsa dosedanost izgubila svojo vitalno zmoglost in idejno prepričanost« (194). Medtem ko iščejo drugi rešitve v novi metafizični prepovitvi svetla (prim. knjižico »Naši razgledi«, recenziji J. Šolarja v »Domu in svetu« 1932, št. 5—6 in v »Besedi«!), ko išče filozof novega spekulativnega dokaza za existenco boga (Veber, »Dom in svet«, ista št. 5), se ta mladina iztrga iz evropske intelektualistične zablode in prehaja preko »defenzive« (»Cerkev v defenzivi in politični katolicizem«), ki »se bliža fronti obstoječega družabnega in gospodarskega zla« (208), v ofenzivo, ki je usmerjena na vse strani, kajti ta mladina išče zlasti »totaliteto«, človeka! »Beseda« ga vidi predvsem tam, kjer je še kakor neoskrunjena, čeprav nič kaj prikupna ledina: v majhnem, preprostem človeku, ki so ga zapustili in izdali na desnici in levici. Zato se bori posebno proti »še eni sociologiji izkoriščanja« (gl. več številki!), proti zaslepljenosti v svojih krogih, v tistih krogih, ki bi morali stati na barikadah, a stoje žal v ozadju ali celo na — drugi strani! Ta zvestoba do — naj bo izrečeno! — proletarca je najgloblje in obenem najlepše razmerje te mladine; vsa »Beseda« je pravzaprav velik protest

Borba zapada in vzhoda

(Spisal dr. Fr. Derganc, 1932, str. 73, založila »Učiteljska tiskarna«.)

Plemenita misel je vodila pisca, da bi namreč pokazal izvir svetovne gospodarsko-družbene krize, oziroma postanek družbenega zla sploh, ter obenem podal zdravilo.

Osnovna misel njegovih izvajanj se opira na razvoj človeške duše, ki je ali bratovska ali roparska, dasi je bila prvotno dobra. Prvi tip — bratovska duša — predstavljajo Slovani, drugi tip — roparska duša — tvorijo Germani, oziroma zapad in vzhod sta zastopnika teh nasprotnih si tipov. Za primer roparskega človeka mu služijo Nemca Chamberlain in Nietzsche, Italijan Machiavelli, Francoz Gobineau; slovanski, bratovski tip, predstavljajo Čehi Hus, Chelčický, Komenský, Masaryk, Slovenec Krek, poljski mesijanisti (Mickiewicz), Rusi Solovjev, Dostojevskij, Tolstoj — vse pa prekaša češki modroslovec Tyrš, ustanovitelj Sokolstva.

Znanstveniki in modroslovci iščejo krivca svetovni krizi in ga vidijo v degeneraciji človeškega rodu, ki ga uničujejo alkohol in nikotin, jetika, rak in spolne okužbe. Angleži in Američani so prvi začeli zasledovati smotno vzgojo: Darwin jo je našel v prirodni izbi (v boju za obstanek), ki izločuje za življenje nesposobne posameznike in plemena, a Galton je početnik nove znanosti o zboljšanju človeškega rodu, t. zv. evgenike. Na evropski celini so pa Nemci pod vplivom plemenskega modroslovja, ki ga je širil Francoz Gobineau, postavili nauk čistokrvnega germanskega nadčloveka (Nietzsche), ki naj vlada svet in pogoltne manjvredne, male narode. V obrambo proti temu Gobineau — Darwin — Nietzschejevemu nauku je ustvaril Tyrš za Slovane svojo pravno — evgenično organizacijo Sokola, ki je nadverska, nadplemenska in nadstrankarska.

Pisec knjižice »Borba zapada in vzhoda« si prizadeva, da bi se na podlagi izkustvenega dušeslov-

proti krivicam, ki se gode »ponižanim in razžaljenim«. Zato so vsa druga vprašanja temu prirejena, a nikakor brezpomembna! Slovenstvo je tudi zanjo važno vprašanje, vendar ne v smislu nekakega kulturnega poslanstva, ampak kot vitalna zadeva njene organske rasti. Literatura ji ni samo larpurlartistična duhovna ekvilibristika, marveč bolečina njenega časa in človeka, živa problematika, kot so jo že davno gledali n. pr. Rusi (Bjelinski!). Klic »Rešite naše duše!« odmeva z vseh njenih strani: pojdemo na dno in dvignimo jih, ki so tam po krivdi drugih, sicer pademo vsi v — brezno!

Mladina okrog »Besede« je jasno izpregovorila. Ponudila je tudi roko drugim — iz drugih taborov (str. 139!) in ti so poklicani, da jo sprejmejo. Še vedno plaši duhove meščansko »svobodoumje«, ki bi se vendar moralo prej otresti očetov, če je res »svobodno«; še vedno straši duhove razredna plehkost, ki je še bolj žalostna. Mladina vseh smeri »in ona maloštevilna, a duhovno močna četa mlajše inteligence vseh prepričan, ki jo odločno štejemo k mladini in ki se ni hotela udinjati nobeni stranki« (138), naj sprejme iskrenost »Besede« in spoznala bo, da je v globini vsa enaka in bo šla skupaj preko vseh ograj v borbo za kruh in za — Boga, ki jih nam tako manjka!

»Besedi« pa želimo, da bi njena beseda meso postala!
Jaka Žigon.

Pijo in Pino Mlakar

V nekaterih panogah umetnosti tavamo Slovenci bolj zadaj. Preden se bo Slovenec ogrel za moderno glasbo, bo še preteklo dokaj vode po Savi. Plesne umetnosti pa sploh nismo poznali. Kje neki? Saj nismo videli plesalk drugje kot v baru in varijeteju. Če smo videli balet v gledališču, smo ga videli v operetah, in močno se mi zdi, da pri

to zatrjevanje nekaj edinstvenega in na vsak način nekaka jugoslovenska edinstvenost.

Na vsak način se je pa v tem »res je — ampak« težko spoznati človeku, ki rad govori in misli naravnost. Čemu boj na tisto stran, katere misli in zahteve ste prevzeli — ali vsaj potrdili —, zakaj ne raje proti oni, ki govore drugače nego Vi. In ki zlasti delajo drugače!

Zdaj miš zdaj tič — kakor najbolje kaže!

Cankarja »njegovi sodobniki močno cenijo zaradi njegovih pesniških del, o njegovih političnih nazorih pa niso enakega mnenja« (»Jutro«, 28. junija 1932).

»In vendar je vprašanje (o razmerju slovenstva in »jugoslovenstva«) rešil za vse nas še pred postankom Jugoslavije naš veliki pisatelj Ivan Cankar, ko je dejal, da je politično Jugosloven, kulturno pa Slovenec.« (»Jutro«, 17. jan. 1933.)

Oba citata se nanašata na isto Cankarjevo predavanje. Razen tega je Cankar rekel, da je Jugoslovan.

O, pri »Jutru« so tiči!

Ljubljanska opera in slovenščina

Lani ali predlanskem so Belgrajčani izžvižgali v belgrajski operi ruske pevce, ki so peli svoje vloge po rusko, ne pa po srbsko; poročali so o tem tudi ljubljanski časniki. V slovenski operi v Ljubljani so peli ne samo gostje, ki so rojeni Slovenci, hrvaško, prav tako pa tudi celo stalni člani ljubljanske opere. Zdelo se je, da bo ljubljanska opera kmalu pela v »vseh slovanskih jezikih«, samo ne po slovensko. Letos so na novo vprizorili Konjovičevo opero »Koštana«. Slovenščina je izginila. Pojo vsi pevci od prvega do zadnjega po srbsko. V libretu je seveda tudi vse polno turških izrazov. Če se naš človek že toliko prizadeva, ne more teksta razumeti in gre vsebina mimo njega. Pri operi kot je »Koštana« pa to ni vseeno. Da bi ne bilo mogoče srbskega teksta prevesti v slovenščino je bosa: še celo Wagnerja, čegar tekst je veliko tesneje zvezan z godbo, smo prevedli tako, da ni prevod prav nič motil ne pevcev ne poslušalcev, in so vprizoritve imele Wagnerjansko barvo. Če v slovenskem narodnem gledališču nima slovenščina več prostora, postane najpametnejše, da vpeljejo »stagione«, enkrat nemško, drugič italijansko, tretjič hrvaško, pa bo tisto redko ljubljansko občinstvo, ki še hodi v gledališče, poslušalo vse opere lahko v izvornem libretu. Slovenska pa taka opera seveda ne bi bila. Ne vemo pa ne, koliko je nekaterim ljudem na tem, ali imamo slovensko operno umetnost ali je nimamo.

Ne zapostavljajte slovenskega jezika, da ne boste tepeni

Po slovenskih vaseh, trgih in mestih ponujajo agenti različnih hrvaških trgovcev vsakovrstno ropotijo, šivalne stroje, slike, fotografije, sukno, srečke itd. Čim večja je gospodarska stiska, tem več je takih agentov, ki ponujajo blago seveda na

bratimstvu med seboj siljeni. Tudi ste vode Save in Drave obojih lastnina, in Terzaško morje obojih bregove pere. Res številno nas Slovencev tudi ni sile veliko, kakor de bi sami na svojih nogah tako lahko stali mogli. Vendar kakošna naj bi ta posebni zveza med Slovenci in Iliri bila, se zdaj še ne da lahko izreči; deželni zbori, ko bodo enkrat po ustavi napravljeni, bodo v ti reči sodili.

3.) Eno pa vendar je že zdaj izreči. V kakor koli tesno zvezo naj Slovenci z Iliri stopimo, vendar taka ne more biti, de bi mi med njimi popolnoma zibnili ali se vtopili. Pravijo nam sicer: število naše je malo, zgodovine nimamo, duh naš je z Iliri po natorj eden. Pa število ne zadržuje Moravanov, de nočejo biti s Čehi čisto eno; ne sili tudi Serbljanov, ki se s Horvati vkup zoper Madjare bijejo, svoje lastne skupšine pustiti; Poljak in Rusin v Galiciji hočeta biti tudi vsak zase. Naše število pa vonder ni posebniga manjši od Moravanov, Serbljanov in Poljakov. Zgodovine imamo Slovenci tudi dosti; in sicer ne samo v prvih časih, ko še nismo prišli pod nemški jarem, ampak tudi pozneji. Celjski knezi ali ne gredo k slovenski zgodovini; ravno tako boji naših prednikov s Turki — zlasti slavni dan pod Siskam? In zdajnje vzdigvanje Slovencev? Pa tudi duh Slovencev, ako ravno pobraten s Horvatam, je vendar sam svoj; različni jezik to priča, ki ga že priprosti naš seljan še le prevče natanko razloži od ilirskiga; in v dosti rečeh drugačno življenje to skazuje. Zlo prašali bi bilo, kaj bi naši seljani po deželi rekli, ako bi se jim na mestu slovenskiga pa ilirski jezik v šolah in kancelijah vpeljal. Nikar ne čislajte učeni Slovenci materniga lepiga jezika manj, kakor ga priprosti seljan ljubi. Res de se zna Slovenska beseda, ako se bolj omika, ilirski boj upodobiti; soenačiti z njo se pa ne bo lahko dala, bodi si tudi, de bi ilirski jezik za učeni jezik vzeli.

obroke, ker v Sloveniji ni nikjer gotovine, v južnih krajih pa je ne primanjkuje. Ljudje, zlasti ubožnejši sloji podpisujejo tem agentom naročilnice, ki so pa vse srbsko-hrvaške prav kot so včasih ponujali dunajski židje blago z nemškimi naročilnicami. V naročilnicah za kupčijo na obroke je vse polno zavutih določil, ki jih preprost človek, če bi bile sestavljene v njegovem jeziku, dostikrat ne bi razumel. Agenti zagrebških in belgrajskih tvrdk seveda razlagajo vsebino naročilnic kupcem po svoje, slovenski človek iz ljudstva jim verjame, ker ne razume vsebine, čeprav prebere naročilnico. S podpisom naročilnice se podvrže podsednosti hrvaških ali srbskih sodišč. Naš preprosti človek je potem tožen pri hrvaškem ali srbskem sodišču, kamor bi ga stala vožnja včasih toliko kot znese znesek, za katerega je tožen in ki ga je dostikrat že plačal, če ne trgovcu pa njegovemu agentu, ali pa zahteva trgovec različna doplačila, ki so omenjena v naročilnici, ki je pa kupec, ki ne zna hrvaško ali srbsko, ni razumel, če bi jo pa razumel, bi je pa gotovo ne podpisal. Ljudje dobivajo tudi blago, ki ni nič vredno, plačajo pa par obrokov že naprej; tožiti bi pa morali pri hrvaškem ali srbskem sodstvu. Zato naj vsak naš človek zahteva, da mu predloži agent slovensko naročilnico, da bo vedel, kaj podpiše, ali pa naj sploh ne sklepa takih kupčij s takimi agenti.

Kaj nas razdvaja?

(Dopis z dežele.)

Inteligenca piše in piše, da morata biti izobraženstvo in preprosti narod združena. Prav, pa naj bo tako, dobro in pametno bi bilo! Ali inteligenca naj pogleda pri tem malo vase. Mislim tu na tiste tiče, ki so pogledali malo čez plot, pa ne znajo več po domače govoriti. Primer: fant študira v Ljubljani ali kje drugje in ko pride domov, ne zna drugače kakor »krala bode pila«. No in pogovarja se ti tak človek tako s preprostim, da bi ga niti spiritist ne razumel. Kaj mislite, da preprosti človek kaj upošteva takega človeka? Misli si: »Ti si škric, ki ne veš, kje si se izlegel!« In gre naprej. Pa kako človek takega mestnega ptiča težko posluša. Kaj, da bi se še kaj od njega naučil, čeprav ga uči pametnih stvari. Taki seveda niso tisti, ki imajo kaj soli v glavi, ki vedo, kje so doma in kje niso in ki razumejo preprostega človeka. Vsa čast jim, ti lahko mnogo dobrega naredite, onim drugim pa breca!

Borovlje

Nemški lovski list »Österreichs Weidwerk« poroča o boroveljskih puškarjih. Cesar Ferdinand je poklical leta 1558. nizozemske orožarje na Koroško. Spočetka so izdelovali skoraj zgolj vojno orožje vseh vrst. Ker je bilo vojno vedno dovolj, so se Borovlje razvijale in blaginja je bila precejšnja. Nekaj časa so bile Borovlje glavni kraj avstrijske orožne obrti. Po Napoleonovih vojnah pa Avstrija ni več naročala orožja, in Borovlje so prišle v veliko gospodarsko stisko. Pomagale so si za silo z izdelovanjem cenega orožja za Vzhod. Veliko tudi ni zaleglo, ko so boroveljski puškarji preuredili svojo obrt na strojni obrat. Kajti razvita belgijska orožna industrija je oteževala vsako uspešno tekovanje. Opomogli so si šele, ko sta priskočili država in dežela na pomoč, ko so se ustanovile velike strojne delavnice in puškarjska zadruga.

Po vojni je izgubila boroveljska obrt veliko tržišč. Kljub temu, da proizvaja na najbolj modern način najboljše orožje, ne pride ven iz stiske. Prej so prodali do 12.000 pušk na leto, sedaj le še kakih 5000.

Večina boroveljskih puškarjev je slovenska, vsaj po krvi. O tem pričajo imena: Ogris, Wernik, Borovnik in druga. Borovlje se nahajajo na čisto slovenskem ozemlju, okrog in okrog so obdane od slovenskih vasi. In od te stiske je seveda prizadetih veliko slovenskih obrtniških in delavskih družin.

Borovlje so živa priča stare kulture na slovenski zemlji: v dobi, ko so drugi slovanski narodi — razen Čehov — gojili šele precej primitivno poljedelstvo in nekaj najpreprostejših obrti, ki so pač za obdelovanje zemlje nujno potrebne, so imele Borovlje že razmeroma visoko razvito obrt in s tem tudi gmotno blaginjo.

DEJSTVA IN DOGODKI

Prepovedana knjiga

Ministrstvo za notranje stvari je prepovedalo uvažati in razširjati 324 strani obsežno knjigo bivšega ministra Svetozarja Pribičevića: »La dictature du roi Alexandre« (Diktatura kralja Aleksandra), ki je izšla v Parizu v založništvu Pierre Bossuet.

Dva prepovedana lista

Državni tožilec v Zagrebu je prepovedal širiti št. 2 lista »Privatni nameštenik« in št. 1 lista »Odvetnik«. Oba lista sta izšla v Zagrebu.

Kulturna slika

O zanimivi pravdi zaradi doktorata

poroča »Jutro«:

»Sedanji odvetnik v Vršču, dr. Žarko Petrović, je bil l. 1925. žitni trgovec v Novem Sadu. Tedaj je imel za seboj samo še nižje srednješolske razrede. Začetkom l. 1930 pa je bil že doktor prava in član novosadske odvetniške zbornice. Ta nenavadna in nagla kariera je vzbujala seveda veliko pozornost v Vršču in dr. Martin Filipan se je obrnil na odvetniško zbornico, naj uvede proti Petroviću preiskavo, ker ni mogoče, da bi bil v dobrih štirih letih dovršil višje razrede srednje šole in univerzo.

Dr. Žarko Petrović, ki je med tem že opustil svojo trgovino ter otvoril odvetniško pisarno, pa je dokazal, da si je pridobil doktorat v Pečuhu in da so mu ga nostrificirali v Beogradu. Dr. Filipana pa je tožil zaradi sumničnega pred oblastjo in častikraje po § 139. novega kazenskega zakona. Sodišče v Beli Crkvi je obsodilo dr. Filipana na 4 mesece strogega zopora.

Senat novosadskega prizivnega sodišča pa je to razsodbo ovrigel ter dr. Filipana oprostil, češ, da s svojim korakom pri odvetniški zbornici ni imel nobenih slabih namenov proti tožitelju in da je upravičeno dvomil o pristnosti njegovega doktorata, doseženega na tako izreden način. Dr. Petrović se je v Pečuhu poslužil študijskih ugodnosti, ki na Madjarskem še danes veljajo za bivše vojake.

GOSPODARSTVO

Naše narodno gospodarstvo v decembru 1932

(Po statistiki OUZD v Ljubljani.)

Rapidno napredovanje brezposelnosti, kakor smo ga imeli tekom zadnje gospodarske krize, je v sredini oktobra 1932 popustilo. Od tedaj se giblje članstvo OUZD na višini h koncu leta 1923, oziroma v začetku leta 1924. Tudi tedaj je število zavarovancev padalo radi deflacijske krize — karakterizirane z velikim pomanjkanjem gotovine in abnormalno visoko obrestno mero — toda letni padeč članstva OUZD je bil minimalen, letno le 1500, dočim je znašal letni padeč v avgustu 1932 celo več kot 18.000.

Posamezne industrijske skupine niso pokazale v decembru 1932 pomembnejšega napredovanja. Na prvem mestu so denarni zavodi s prirastkom 37 oseb ali 7%, kar ne more imeti nobenih važnih posledic. Nazadovale so — poleg gozdno planinske industrije s 473 delavci ali 8.58% — le sezijske industrije v prvi vrsti stavbarstvo: industrija kamenja in zemlje, gradnje železnic, cest in vodnih zgradb (regulacija Ljubljaničel) in gradnje nad zemljo.

Industrijska skupina	Povprečno štev. zav. dec. v dec. 1932	Prirast + dec. 1932	+ ozir. prirast absolutno v %	Odstotni prirast in padeč v novemb. v %
Denarni zavodi itd.	528	+ 37	+ 7.01%	(+ 2.65%)
Občinski obrati . . .	1150	+ 56	+ 4.87%	(+ 2.83%)
Industrija tobaka . . .	871	+ 16	+ 1.84%	(+ 1.52%)
Predelava kože in njenih surogatov	3568	+ 54	+ 1.51%	(+ 3.81%)
Javni promet	627	+ 7	+ 1.12%	(+ 0.48%)
Ind. hrane in pijače	3585	+ 36	+ 1.0%	(+ 1.30%)
Tekstilna industrija	9425	+ 9	+ 0.10%	(+ 1.36%)
Hišna služinčad	8201	+ 74	+ 0.90%	(+ 0.98%)
Oblačilna industrija in čiščenje	4610	+ 41	+ 0.89%	(+ 2.85%)
Higijena	1714	+ 11	+ 0.64%	(+ 4.17%)
Gledališča, svobodni poklici	1198	+ 7	+ 0.58%	(+ 0.59%)
Grafična industrija	1108	+ 5	+ 0.45%	(- 1.90%)
Industrija papirja	1747	+ 4	+ 0.23%	(+ 1.66%)
Gostilne, kavarne in krème	2875	- 2	- 0.07%	(- 0.90%)
Kovinska industrija	6331	- 36	- 0.57%	(+ 0.33%)
Gradnja prevoznih sredstev	268	- 2	- 0.75%	(+ 2.96%)
Industrija kože in gume	1483	- 14	- 0.94%	(- 1.14%)
Trgovina	4118	- 69	- 1.68%	(- 0.21%)
Predelava lesa in rezbarstvo	4018	- 81	- 2.02%	(- 1.61%)
Poljedelstvo	534	- 13	- 2.43%	(- 0.55%)
Zasebna prometna podjetja	864	- 30	- 3.47%	(- 1.01%)
Kemična industrija	1497	- 113	- 7.55%	(+ 2.36%)
Gozdno planinska industrija	5514	- 473	- 8.58%	(+ 1.15%)
Industrija kamenja in zemlje	2971	- 260	- 8.75%	(- 13.06%)
Centrale za proizvodnjo sile in preskrbovanja z vodo	565	- 59	- 10.44%	(- 0.96%)
Gradnja železnic, cest in vodovodnih zgradb	1708	- 621	- 36.36%	(+ 8.93%)
Gradnje nad zemljo	3136	- 1753	- 55.90%	(- 2.01%)
Rudarstvo	1	- 4	- 400.-%	(- 80.-%)

Slovenija hoče delati za koncentracijo vseh naših duhovnih, moralnih in političnih sil v borbi za trajne pogoje našega svobodnega življenja kot narod (kot kulturno-zgodovinska individualnost). V tem zmislu bo posebno povdarjalo to, kar vse zavedne rojake družijo, ne da bi hotela s tem zanikati diferenciacijo duhov, v kolikor je utemeljena v dejansko obstoječi ločitvi duhovnih, socialnih in gospodarskih interesov. Kdor te težnje odobrava, ga vabimo v krog naših rednih naročnikov.

Štirideseturni tednik

Poleg vsega drugega je stroj ti- sti, ki je v prav znatni meri povzročil današnje strahovito brezposelnost. Zaradi napačne organizacije družbe je prinesel človeštvu prekletstvo, namesto blagoslov. Uspeh je navsezadnje ta, da sicer nimajo ljudje dela, ki jim ga je odvzel stroj, da pa tudi stroj nima dela, ker mu ga ne more dati ubožano človeštvo. Zato je postalo skrajšanje delovnega časa izmed najbolj žgočih vprašanj sodobne gospodarske in socialne politike. In če je še pred nekaj leti vpilo vesoljno podjetništvo po podaljšanju delovnega časa, jih danes že ni več malo, ki razmišljajo resno o tem, če bi le ne kazalo, ga bolj ali manj skrajšati.

Prav zadnje dni je stopilo na plan vprašanje 40urnega delovnega tedna. O tem piše angleški tednik »Time and Tide«:

»Samo skupna meddržavna dejavnost more rešiti vprašanje, kako dati delavcu dobre življenske pogoje. Ženevski načrt je precej prožen, toda zahteva največ 2080 delovnih ur na leto. Gotovo se ta predlog ne bo lahko uveljavil. Ze washingtonski dogovor je povzročil dovolj opozicije in težav. Mislimo pa moramo na bodočnost. Izločevanje človeškega dela zaradi uvajanja strojev se nadaljuje in sistem ravnodušnosti ograja našo gospodarsko organizacijo in hkratu tudi civilizacijo. Sovraštvo proti stroju bi pa pomenilo mračnjastvo. Pozdravljati je treba vsak izum, ki omogočuje človeku, da živi kot človek in ne kot tovarna živina. Tačas se dežebo boje, zvišati mezde ali znižati delovne ure, če vedo, da jih bodo tekmeči s kulijevskim delom za sramotne mezde spodrinili. Edina pametna rešitev je predlagana.«

Ravnatelji propadlih bank in industrij

Polomi nešteti velikih bank in industrij so dokazali, da so ta podjetja propadla predvsem radi previsokih režij, zlasti plač, ki so jih imeli ravnatelji in drugi višji uradniki. Podjetja so propadla, ravnatelji pa so si medtem že ustvarili ogromno premoženje. Pravkar poročajo o takem kričečem slučaju češki listi. V Pragi je propadla neka banka, katero je morala država sanirati s prispevkom 240 milijonov Kč, t. j. naših 480 milijonov Din. Sedaj pa so ugotovili, da si je nek ravnatelj te banke kupil na Dunaju nič manje kakor 5 velikih stanovanjskih hiš. Češka javnost je seveda nad tem dejstvom ogorčena in zahteva, da se vrhovni ravnatelj banke, ki je vedel za premoženje tega podravnanatelnja, takoj odpusti in da dotična banka vrne državi prispevane milijone. Kakšne oči bi napravila šele naša javnost, če bi vedela, kakšne ogromne plače imajo ravnatelji po naših tovarnah, na račun visokih cen izdelkov, ki jih mora plačevati potem naš konsument, in pa sramotnih mezd, za katere morajo garati delavci, naši državljani, medtem ko si inozemski ravnatelji ustvarjajo milijonska premoženja. Končno pa pride do gospodarskih propadov, kakor smo jih videli nedavno z milijonskimi izgubami pri naših velepodjetjih.

»Delavska Politika.«

Cecilija Bricelj

prodaja in poprava
damskih slamnikov
in klobukov

Stojnica Vodnikov trg
Ljubljana, Križevniška ul. 2

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(21. nadaljevanje.)

Uspeh pristaje je bil odvisen od morskega okreta admiral Villeneuve-a, poslanega s francoskim brodovjem na antiliske otoke, da odvrne angleško vojno brodovje od Lamanškega preliva. Prvi del okreta se je Villeneuve-u posrečil: prišel je do Martinique-a, in angleško brodovje se je pognalo za njim. Ko pa je nazaj grede srečal admiral Nelsona pri Ferrolu, se je Villeneuve obrnil na jug in šel v Cadix, namesto da bi bil šel, kakor mu je bilo ukazano, dalje proti Rochefortu in Brestu, ojačil se tam z oddelki francoskega in španskega brodovja in se potem nepričakovano pojavil v prelivu ter ga očistil za nekaj dni od angleških ladij, »kar bi nedvomno zagotovilo uspeh pristaje.«⁸

»Pridite, pridite v La Manche, ne izgubite niti trenutka! Anglija je naša — pojavite se samo za štiri in dvajset ur«, je pisal Napoleon Villeneuve-u 22. avgusta, a 23. je prišla vest, da je Villeneuve ušel na jug. S tem je bila usoda pristaje odločena.⁹

Prav tako, kakor nekdanj v Egiptu in Siriji, se je velika himera razpočila, kot milna pena; gora je miš rodila. Milijoni so bili vrženi v vodo, pihnjani v zrak; narodno brodovje so bile samo še »orehove lupine v umivalniku«, in ves boulogneski tabor kukava negoda. Toda zopet, kakor takrat, razpočila se je ena himera, vzniknila je druga: vso Evropo vzdigniti zoper Anglijo, koprino pognati zoper morje.

Prav tega dne, 23. avgusta, razglasi Napoleon vojski, da se je »Avstrija, zapeljana od angleškega zlata, vzdignila zoper Francijo«; ukaže razdreti boulognesko taborišče in narekuje načrt avstrijske vojne. Vsi okreti Velike vojske, število pohodov, razpored in naznačitev oddelkov vojske so predvideni, pogojeni, preračunani z matematično točnostjo. Znanost se druži s preroštvom, matematika z bistrovidnostjo. Boulognesko taborišče je razdrto in stoosedeset-tisočna vojska je prenešana, kakor po čarodejstvu, z lamanškega obrežja na bregove Donave. Premika se vsa s tako hitrostjo, v takem redu, da bi pomislil, če bi jo kdo mogel pregledati z višav, da je to ubrano plešoči Dionizov zbor, ki ga vodi — sam Bog.

Da vidimo, se zdelo je,
nad njimi ga boga lebditi,
in gibal vse in čuval vse
pogled njegov je čudoviti.¹⁰

Napoleonovo cesarstvo je sezidano na osmih stolpih — osmih zmagah; štirih južnih: Lodi, Arcole, Rivoli, Marengo, s katerimi so bile osvojene dežele sredozemne kopanje od Gibraltarja do Jadrana; in štirih severnih: Ulm, Austerlitz, Jena, Friedland, — s katerimi je bila zavojevana srednja Evropa, od Rena do Njemna.

Južne zmage so težke, severne lahke; v onih je Napoleon vzhajajoče sonce, v teh nepremično sonce v temenišču; one so raznovrstne, mavrične, kakor luči iz vzhoda, te so enakomerne, bele, kakor luči poldneva; one podvajajo njegovo moč, te jo razširjajo; one so narodne, te so svetovne; one so osebne, te neosebne, ali vsaj skrivajoče njegov obraz: tako je obraz poldanskega sonca slepilno-neviden; one so junaške, a te — toda za te nimamo besede; stari Grki bi jih imenovali »demonične«; ali morda bi samo eden izmed nas, Goethe, razumel, kaj to pomeni: on tudi tako opredeljuje Napoleonovo bitje, kot »demonično«, — razume se, da ne v našem krščanskem zmislu, temveč v starem, poganskem: Daimon je zemeljski bog. Tistemu, ki ne pozna zakonov »demoničnega«, se zdi to »čudežno«, »nadnaravno«; toda morda je prav tako preprosto, kakor to, kar se nam zdi »potrebno«, »naravno«.

Kaj daje Napoleonu tako res čudežno oblast nad ljudmi in dogodki? »Neka vrsta magnetične predvidnosti, u n e s o r t e de prévision magnétique«, pravi njegov šolski tovariš in tajnik Bourrienne.¹¹ Imel sem notranji občutek tega, kar me čaka. — »Z menoj se ni nikoli nič zgodilo, kar bi ne bil predvidel,« pravi sam Napoleon.¹²

Tako je bilo vedno pri njem; toda v teh dveh letih, 1805—1807, od Ulma do Friedlanda, bolj nego kdaj.

Ljudje so slabi, ker so slepi, ne vedo, kaj bo. Napoleon ve — p o m n i bodoče in preteklo. Vedeti je moči. Vse more, ker vse ve. Vidi skozi stene, kakor skozi steklo; gre skozi stene, ko duh. Tako lahko zmaguje, da se zdi, niti roke mu ni treba stegniti, da utrga zmago: same mu padajo k nogam, kakor zreli sadeži. To ni več vojna, ampak zmagoslaven sprevod. Če bi se bilo to nadaljevalo, bi bil šel in premagal ves svet. Pa tudi v teh dveh letih je to samo migljaj — štirideset dni, od Ulma do Austerlitz. Poslej temni, slabi: zadnja lahka in svetla zmaga je Friedland. In menda sam to čuti: vojno konča s tilsitskim mirom, morda ker upa, da je to dokončni mir: Anglija bo premagana z evropskim zaprtjem — s celino, vrženo na morje.

Južne zmage, bliske, je težko opisati; ali še težje severne — nepremično, bleščeče-belo luč poldneva. Sicer pa tu tudi ni ničesar opisovati: vse je eno in isto; treba je ponavljati brez konca in kraja: ve — more; predvideva — zmaguje.

Ulmski načrt Napoleonov je, nastaviti velikansko mrežo od Rena do Donave, da bi vjel vanjo avstrijskega feldmaršala Macka. Ta gre sam v past. »Videti je, kakor da ni Mack zamislil vojnega načrta, temveč jaz«, pravi Napoleon, ko je dne 1. oktobra 1805. leta prestopil Ren, in prerokuje: »Kavdinski jarem za Macka bo Ulm.«¹³ Kakor je

⁸ Pasquier, I. 217.

⁹ Lacour-Gayet, 237.

¹⁰ Tjutčev, Na potu v Kovno.

¹¹ Bourrienne, IV. 389.

¹² Mémor., IV. 160. — Miot de Melito, I. 289.

¹³ Lacour-Gayet, 242.

prerokoval, tako se je tudi zgodilo: vsa avstrijska vojska se je zaletela v Ulm, kakor riba v mrežo.

Morda ni bil Mack tak tepec in bojazljivec, kakor se dozdeva; toda zgubil je pamet pod zamamnim pogledom »demon«, kakor ptica pod pogledom kače. Mogel bi bil iti iz Ulma, ali zapreti se v njem, da bi pričakal zavezniško rusko vojsko, ki mu je šla na pomoč v posiljenih pohodih; toda niti ni šel ven, niti se ni zaprl: 20. oktobra se je podal skoraj brez boja.

Potem, ko je Napoleon prej nego v treh tednih razpršil ali uničil osemdeset tisoč Avstrijcev, gre proti Dunaju, ki ga zavzame tudi skoraj brez boja, in prekorači Donavo, zasledujoč avstrijsko-ruske čete, ki se umikajo proti Moravski.

1. decembra 1805. leta v noči pred Austerlitzom, ko jezdi cesar ob čelu vojske, zažigajo vojščaki v spomin na ta dan — prva obletnica kronanja — smrekove vejice s snopiči slame, privezane na bajonete in ga pozdravljajo s šestdeset tisoč plamenicami, obslužujejo ognjene večernice bogu Mitri, Nepremagljivemu Soncu, — cesarju samemu. Prav kakor da je zanesel v vse svoj »magnetični predvid«; jutrišnje »austerlitzsko sonce« je zanje vžšlo že po noči.

2. decembra ob svitanju se je začel boj. Avstrijci in Rusi izvršujejo prav tako poslušno, kakor Mack, Napoleonov načrt: gredo v past, v blatno tellniško nižavo. Konjiški napad Murata jih odrine proti Austerlitzu. Voji maršalov Soult in Bernadotte-a, zakriti od megle v holbachski soteski, privrejo nenadoma iz nje in naskočijo pratzenske višine. V tem hipu, kakor je rečeno v dnevnem povelju, »je vžšlo živožarno sonce austerlitzsko, le soleil d'Austerlitz se leva radiuex!¹⁴

Ne papež s cesarsko krono, temveč cesar sam se je venčal s tem soncem.

14. oktobra 1806. leta — Jena. Morda saški pastor, ki je pokazal Francozom ovinek na višinah Landgrafenberg, niti ni bil tak Judež Izdajalec, kot se dozdeva; toda zgubil je pamet, prav kakor nesrečni Mack, pod zamamnim pogledom »demon«; spoznal je, da nima zmisla boj z njim, — kljub temu zmaga. Zopet pomaga Napoleonu jutranja megla, in sonce Jené — »sonce Austerlitz« — vzhaja zopet živožarno in razsvetljuje francoske čete, ki so se nenadoma vrgle z landgrafenberskih višin na osuplo prusko-saško vojsko.

Austerlitz je podvrgel Napoleonu Avstrijo, Jena Prusijo. 27. oktobra 1806. leta gre zmagoslavno v Berlin in pošlje v Pariz meč Friderika Velikega.

Prva grožnja usode zmagovalcu je Eylau, 8. februarja 1807. leta. Tu se bijejo Rusi z njim tako, kakor se ni bil še nihče nikoli. »Takega klanja še ni bilo, kar je izumljen smodnik«, se spominja samovidec.¹⁵ Augereaujev voj je skoraj uničen od artilerije. Med bojem se vzdigne metež, ki nosi Francozom naravnost v obraz tako gost sneg, da se na petnajst korakov nič ne vidi; ljudje ne vedo, kje je sovražnik, in streljajo čisto na svoje. Strahota dvanaajstega leta, strahota usode je pogledala Napoleonu v oči v tej ledeni, železni in krvavi eylauski noči.

Rusi so se nazadnje umaknili, toda zapustili so sovražniku zgolj bojišče s trideset tisoč ubitih in ranjenih.

»Kako strašen prizor!« je ponavljal Napoleon, ko je šel po tem polju. »To naj bi vdahnilo vladarjem ljubezen do miru in stud pred vojno!« Morda se je domislil Jaffe: »Senikoli se mi ni zdela vojna taka gnusnost!«

Toda Eylau je samo oblak na soncu: šel je mimo, in sonce zopet sijje, živožarno.

14. junija 1807. leta — obletnica Marengo — Friedland. Vse prav tako: »magnetični predvid« zmage je že zmaga sama; slepeče-beli svet poldneva. »Okoli poldneva, ko je Napoleon narekoval načrt bitke, je bil njegov obraz tako radosten, kakor da je že zmagal.«¹⁶ Tu zajtrkuje vpricho sovražnika, med žvižganjem krogel, in ko ga svare, pravi smehlja se: »Naj nas Rusi še toliko motijo pri zajtrku, še bolj jih bomo mi motili pri večerji!« Ko pregleduje čete, ponavlja vedno v odgovor na pozdravne klice vojščakov: »Srečen dan, srečen dan, obletnica Marenga!« in njegov obraz je kakor sonce.¹⁶

V začetku boja imajo Francozi samo šest in dvajset tisoč bajonetov proti pet in sedemdesetim. Generali predlagajo Napoleonu, da odloži boj na jutri. »Ne, ne, dvakrat ne smemo upati na tako napako sovražnika!« je odgovoril, ker je opazil, da bi mogel generalu Bennisenu, glavnemu zapovedniku ruske vojske, priti za hrbet, ga obkoliti in uničiti. Za »večerjo«, kakor je Napoleon naprej povedal, se Rusi umikajo, in Bennisen gre za Njemen.

Njemen je skrivnostna meja Vzhoda in Zapada. Ko je Napoleon prišel do njega, se je ustavil, kakor da bi se bil zamislil: ali naj gre čezenj ali ne. Ni šel, morda se je spomnil, da njegova ura še ni prišla.

¹⁴ Marbot, II. 20.

¹⁵ Ségur, III. 183.

¹⁶ Marbot, II. 39.

Edno veselje — dobra knjiga
KNJIŽNE ZBIRKE
JUGOSLOVANSKE
KNJIGARNE

Vam nudijo, kar si želite / krasno knjižnico za mal denar / kvalitetno izbiro / sodobno opremo / nizko ceno / mesečno plačevanje

Krasen propekt v bakrotisku na 16 strahch Vam na željo pošlje takoj in

zastonj

JUGOSLOVANSKA KNJIGARNA / LJUBLJANA